

УДК 338.26 : 332.1 (477)

Г.І.ОНИЩУК, д-р екон. наук
ДП Державний НД та ПВІ «НДІпроектреконструкція», м.Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена обґрунтуванню концептуальних засад стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України. Запропонована концептуальна модель розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Стаття посвящена обоснованию концептуальных основ стратегии социально-экономического развития регионов Украины. Предложена концептуальная модель разработки и реализации стратегии социально-экономического развития региона.

The article is devoted the ground of conceptual positions of strategy of socio-economic development of regions of Ukraine. The conceptual model of development and realization of strategy of socio-economic development of regions is offered.

Ключові слова: регіон, концептуальна модель, життєдіяльність, соціально-економічний розвиток, стратегія розвитку.

Побудова соціально орієнтованої ринкової економіки можлива передусім за активного залучення в даний процес регіональних структур, посилення їх ролі та розширення функцій. Ефективна регіональна політика здатна забезпечити раціональне використання природно-ресурсного, виробничого, трудового, інвестиційно-інноваційного потенціалів, врахувати географічні, історичні та соціальні особливості кожної території задля комплексного соціально-економічного розвитку як окремого регіону, так і країни в цілому.

Важливим напрямом роботи в управлінні розвитком регіону є теоретичне обґрунтування концептуальних засад розробки та реалізації стратегії економічного розвитку, що в кінцевому підсумку сприятиме розкриттю потенціальних можливостей зростання, формуватиме цільові орієнтири у вирішенні складних економічних і соціальних питань окремої території.

Питання управління регіональним розвитком, розробки і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіонів досліджено у наукових працях багатьох вчених-економістів [1-5].

Так, на думку Т.В.Уманець, регіон слід розглядати як деяку просторову локалізацію процесів господарювання, яка безпосередньо підпорядкована центральному рівню влади країни і де є виборний орган [4].

П.Т.Бубенко визначає регіон як територію, на якій розгорнута відповідна програма, що перетворює один чи кілька аспектів (факторів) життєдіяльності цієї території [2].

М.І.Долішній відмічає, що стратегія розвитку регіонів – надзвичайно специфічна категорія регіональної економіки: її змістом є не якась одна негайна дія із заздальгідь відомим результатом, а напрям дій і процесів, що повинен забезпечити зростання і зміцнення позицій господарського комплексу регіонів [3].

О.Л.Богашко пропонує розглядати регіон як територіально цілісну частину країни, яка має характерний комплекс природних, трудових, матеріальних, інформаційних та інших ресурсів, що визначають її спеціалізацію та напрям господарської діяльності в системі державного господарства, забезпечують відтворювальний процес розвитку, сприяють економічній самостійності у вирішенні внутрішніх питань життєдіяльності. А стратегію економічного розвитку регіону він розглядає як чітко визначений, документально відображений напрям економічного розвитку, який передбачає постановку конкретних цілей росту, шляхів їх досягнення, та зорієнтований на значне покращення соціально-економічного статусу регіону в перспективі [1].

О.В.Черевко вважає, що стратегія соціально-економічного розвитку регіону являє собою сукупність намічених для послідовного виконання пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону та управлінських дій, операцій і процедур, здійснення яких покликане забезпечити досягнення поставлених цілей [5].

Наукові здобутки вчених мають велике значення. Проте проблема управління регіональним розвитком потребує подальшого дослідження, оскільки докорінно змінились внутрішні і зовнішні умови функціонування господарства регіональних систем.

Метою статті є обґрунтування концептуальних засад стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України.

В регіональних дослідженнях основоположним поняттям, інтегрованим об'єктом пізнання є регіон. З позицій управління регіон виступає соціально-економічною формою організації суспільства. Загальноприйнятій в регіональній економіці територіальний поділ країни можна представити трьома основними рівнями: макрорівнем, мезорівнем і мікрорівнем. Ці рівні відображають адміністративно-територіальний устрій України, який представлений ієрархічною триступеневою системою: країна – область – район. Проведені дослідження показали, що під регіоном слід розуміти адміністративну область, яка виступає основним структуроутворюючим елементом країни та виражає загальнодержавні інтереси на місцях.

Управління розвитком регіону включає в себе такі компоненти: створення економічних, культурних і політичних умов, необхідних для здійснення структурної й інституціональної трансформації суспільст-

ва; дії, спрямовані на поліпшення життєвого рівня населення шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу; координація процесів прийняття рішень щодо трансформації економіки регіонів.

У нових умовах господарювання виділяють такі ключові моменти підвищення ефективності економічного розвитку регіону: інституціональні перетворення; регіональна структурна політика; залучення вітчизняного й іноземного капіталу; реструктуризація підприємств; активізація генерування і сприймання нововведень населенням [4].

Розгляд підходів до реалізації регіональної політики дозволив зробити висновок, що економічні зв'язки центру і регіонів мають формуватись на принципах єдиного економічного простору, що є найважливішою умовою цілісності країни [2, 3]. Центр формує певну соціально-економічну сферу, в рамках якої території, що володіють обумовленою законом самостійністю, вирішують загальнодержавні і свої внутрішні завдання. За таких умов перед державними органами місцевого самоврядування постає завдання поєднати цілі соціально-економічного розвитку території та розробити механізм їх виконання залежно від фінансово-економічного стану регіону та його місця в національній економіці держави. Оптимальним варіантом вирішення даного завдання є розробка стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Стратегія соціально-економічного розвитку регіону повинна розроблятися під безпосереднім керівництвом виконавчих і представницьких органів території, а її реалізація передбачає участь регіональних і місцевих органів управління всіх рівнів. Стратегічний план регіону повинен бути, з одного боку, цілісним, з другого – допускати корекцію відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування регіонального співтовариства.

Стратегічне планування є адаптивним процесом, за допомогою якого здійснюються регулярна розробка та корекція системи досить формалізованих планів, перегляд змісту заходів щодо їх виконання на основі безперервного контролю та оцінки змін, що відбуваються зовні та всередині системи. Воно охоплює систему довго-, середньо- та короткострокових планів, проектів і програм. Однак головний змістовний акцент при цьому робиться на довгострокові цілі та стратегії їх досягнення.

Обґрунтований вибір стратегії дає змогу сконцентрувати зусилля і ресурси на реалізації потенціалу економічного розвитку і тим самим забезпечити ефективний розвиток регіону в ринкових умовах. У ході розробки стратегії виявляються місце, роль і функції регіону в нових умовах господарювання, визначаються стратегічні пріоритети розвитку регіону в економіці, що трансформується, обґрунтовуються еконо-

мічні, фінансові й організаційні механізми реалізації стратегії в новому інституціональному середовищі. При цьому стратегія розвитку окремого регіону повинна вписуватися в стратегію розвитку країни.

На етапі формування соціально орієнтованого ринкового господарства розвиток ринкової інфраструктури в регіоні стає одним з основних факторів трансформації господарства регіону в цілому: соціально-економічна трансформація залежить від того, наскільки ефективно функціонують і розвиваються в регіоні інститути фінансово-кредитної, інвестиційної та страхової сфер діяльності. Тому головною метою розвитку регіону, відповідно до принципів соціальної орієнтації стратегії, є забезпечення високої якості життя населення, формування сприятливого середовища життєдіяльності для нинішніх і майбутніх поколінь населення, створення базових інноваційних структур, які вже в найближчому майбутньому стануть фактором розвитку.

Велике значення має аналіз та оцінка соціально-економічного потенціалу регіону, що враховує сукупність матеріальних факторів життєдіяльності – ресурсне забезпечення, природно-географічне положення, виробничо-інноваційні можливості, трудовий потенціал тощо, та є базисом для реалізації загальних принципів вибору шляхів стабілізації економіки регіону.

Сучасне розуміння стратегії розвитку регіонів передбачає удосконалювання регіональної соціально-економічної системи на основі обґрунтування суто специфічних для кожного регіону (типу регіонів) перспектив розвитку з використанням методології стратегічного планування й отримує своє логічне продовження в підготовці системно структурованої сукупності генеральних цілей, задач, напрямів соціально-економічного розвитку.

Отже ми пропонуємо наступне обґрунтування стратегії розвитку регіону, що являє собою набір принципів стійкого впливу на регіональне соціально-економічне середовище, що переводить їх у систему необхідних властивостей і пріоритетів регіональної економіки, на сценарії і механізми реалізації цих пріоритетів. Вказані принципи є достатньо загальними, включають як основні вимоги, так і функції, тому запропоновано концептуальний підхід до бачення системи і механізму формування, розробки та реалізації стратегії (рисунок).

Механізм формування, розробки і реалізації стратегії повинен узгоджуватись на кожному рівні управління, включаючи загальнодержавний рівень. Формування та впровадження стратегії економічного розвитку регіону доцільно здійснювати згідно таких принципів, як: комплексність та системність; забезпечення максимальної репрезентативності показників для оцінювання різних аспектів соціально-економіч-

рівня розвитку регіонів з позицій прийняття адекватних рішень на регіональному і територіальному рівнях державного управління; сполучення загальноекономічних індикаторів з показниками, що відображають результативність діяльності органів влади регіонів України щодо вирішення найважливіших економічних і соціальних проблем; значущість для розвитку території; прозорість і простота розрахунку; єдина форма виміру.

Для виконання місії і реалізація цілей стратегії соціально-економічного розвитку регіонів нами розглянуто ряд функцій: оптимізація розмірів і використання ресурсів; формалізація обов'язків і відповідальності; покращення координації дій; інформаційне забезпечення реалізації стратегії; контроль і ковзаюче корегування; підвищення кваліфікації персоналу; стимулювання управляючих і персоналу; використання сприятливих можливостей; адаптація до змін зовнішнього середовища; виявлення проблем, вузьких місць і загроз.

Серед основних чинників, що впливають на результативність та ефективність реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіонів виділені наступні: рентабельність, прибутковість підприємств регіону; обсяги освоєння і сегментація ринків; правила, обмеження, розпорядження; цінова складова; інноваційне та інвестиційне забезпечення; якість продукції, що випускається; обсяги продажів; умови середовища. Також для розробки даної стратегії визначені інструменти та етапи.

Для виявлення стратегічних напрямків розвитку економіки регіону доцільно використовувати сценарний підхід, який передбачає ідентифікацію кожного сценарію: цільову орієнтацію; інституціональну структуру; виробничу структуру; ключові економічні, соціальні і екологічні параметри.

Стратегія економічного розвитку регіону відображає головний напрям господарської діяльності, вказує на можливі шляхи та пріоритети в досягненні стратегічної мети. Тактика при цьому виступає в ролі інструменту, що сприяє виконанню перспективних намірів, узгоджує конкретні оперативні дії із загальною довгостроковою стратегією. Перспективою підвищення якісної складової оцінки рівня регіонального соціально-економічного розвитку регіону є застосування інтегральних показників, які є досить чутливими до змін регіональної соціально-економічної ситуації у часі й просторі і практично застосовні в реальній регіональній множині територіальних суспільних систем. Розробка групи чутливих до змін, зрозумілих і нескладних для розрахунку інтегральних показників рівня регіонального розвитку дає змогу одержати інструмент для оцінки напрямків, перспектив, методів реалізації

соціально-економічного розвитку регіону.

1. Богашко О.Л. Стратегічні перспективи регіональної економіки України // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2004. – №1. – С.259-264.

2. Бубенко П. Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку. – Харків: НТУ «ХПІ», 2002. – 316 с.

3. Регіональна політика та механізми її реалізації / За ред. М.І.Долішнього. – К.: Наук. думка, 2003. – 504 с.

4. Уманець Т.В. Регіональний економічний розвиток України: теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика. – Донецьк: ВІК, 2007. – 340 с.

5. Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 424 с.

Отримано 27.08.2009

УДК 331.5

В.Б.РОДЧЕНКО, канд. екон. наук

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

РЕГІОНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ (на матеріалах міст України)

Наведено результати дослідження нерівномірності показників роздрібного товарообігу, реалізації промислової продукції та послуг на душу населення у розрізі міст України. Зроблено висновки про формування передумов економічного розвитку регіонів та України в цілому.

Приводятся результаты исследования неравномерности показателей розничного товарооборота, реализации промышленной продукции и услуг на душу населения в разрезе городов Украины. Сделаны выводы о формировании предпосылок экономического развития регионов и Украины в целом.

The results of research of unevenness of indexes of retail commodity turnover are examined in the article, realization of industrial products and services per capita in the cut of cities of Ukraine. Summed up forming of condition precedents of economic development of regions and Ukraine on the whole.

Ключові слова: регіональний розвиток, економічна стратегія, моніторинг, послуги, товарообіг, виробництво.

Забезпечення стійких передумов соціально-економічного розвитку економіки країни потребує формування єдиної моделі соціально-економічного розвитку економіки. У цей час точаться запеклі дискусії щодо визначення пріоритетних напрямів становлення та розвитку моделі соціально-економічного розвитку економіки України.

На сьогодні головним документом, що визначає передумови формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку є Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р. Слід